

Maskiner og Mennesker: Fagforeningsboss

Skoletjenesten, Arbejdermuseet

Strejke

Strejke (kommer af det engelske, *strike*, slå til). I Danmark var betegnelsen frem til 1880'erne *skrue* (deraf betegnelsen [skruebrækker](#)). Det er det stærkeste våben, arbejderne har i kampen for at forsvare og udvide sine rettigheder. At strejke vil sige, at arbejderne nægter at arbejde, nægter at sælge deres [arbejdskraft](#). [Arbejdskøbernes](#) modtræk er at udvide konflikten ved at lukke arbejdere ude fra andre arbejdspladser, for derved hurtigere at dræne strejkekasserne. Dette modtræk kaldes [lockout](#).

Strejkestøttearbejdet til de «vilde strejker» blev i 1970'erne en vigtig aktivitet på venstrefløj. Her plakat for støtte til plattedamerne på den Kgl. Porcelænsfabrik.

Det at arbejdskraften med kapitalismen blev en vare gjorde, at strejken kom til at adskille sig fra tidligere tiders former for åben klassekamp - f.eks. oprør ifbm. sult - ved at den ramte arbejdskøbernes profit.

Tidlige strejker havde normalt rent økonomisk karakter, men fremkomsten af den politiske arbejderbevægelse førte til en politisering af strejkerne. Chartisternes strejke i England i 1842 regnes således som den første politiske strejke.

Men uanset om arbejderne går i strejke for økonomiske eller politiske krav, vil den politiske side være vigtig i alle strejker. Enhver arbejdskamp er en læreproces, hvor de der deltager i konflikten kan hente vigtige erfaringer om solidaritet, egen styrke og om modstanderens væsen. Utallige strejker er blevet slået ned eller standset med vold, men har alligevel givet særdeles værdifulde erfaringer, der har kunne bruges på længere sigt.

Former for strejke

Der kan skelnes mellem en række forskellige strejker ud fra deres omfang og formål.

Almindelig strejke indebærer, at arbejderne indenfor et fag, i en afdeling eller på en virksomhed nedlægger arbejdet. Dette kan ske lokalt eller over hele landet.

Sit-down-strejke indebærer, at arbejdet nedlægges for et kortere tidsrum, mens man bliver på

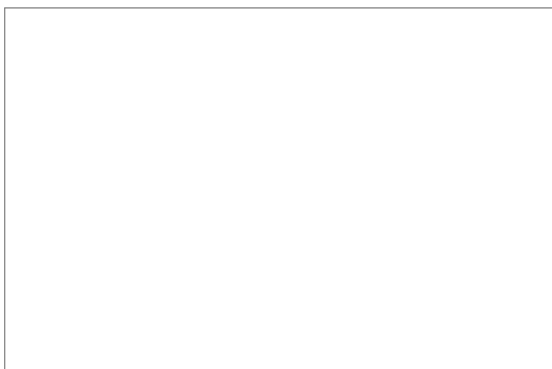
arbejdspladsen.

Punktstrejke er det, når en mindre gruppe tages ud i strejke. Hvis denne er centralt placeret i produktionsprocessen, kan den lamme hele virksomheden - eller samfundet. Det gjaldt f.eks. benzinaufførernes strejker i 1970'erne. Samtidig fortsætter resten af arbejderne med at arbejde, og får fuld løn. Dette gør, at strejken får stor økonomisk gennemslagskraft.

Politisk strejke anvendes til at gennemtvinge bestemte ændringer. F.eks. havde strejkerne i Danmark i 1974 og 1985 bl.a. til formål at vælte de borgerlige regeringer, der førte arbejderfjendsk politik.

Solidaritets- eller sympatistrejken anvendes, når andre grupper - end dem som oprindelig strejker - går ud i strejke for at støtte disses krav. Sympatistrejker kan ramme sårbare punkter, og derved hurtigere føre til resultater. Sympatistrejken øger til gengæld chancen for, at arbejdskøberne vil svare med lockout. De der går ud i sympatistrejke forbedrer ikke direkte deres egne forhold, men er med til at sikre forbedrede forhold for arbejderklassen som helhed. Udstrakt brug af sympatistrejke kræver derfor en høj grad af politisk bevidsthed. Under Hotel- og Restaurationspersonalets kamp for organisering af de ansatte på værtshusene i Nyhavn i midten af 1990'erne var sympatistrejkerne udbredte: værtshusene fik ikke leveret varer og fik ikke kørt skrald bort.

Generalstrejke eller massestrejke er klart politiske kampformer, der omfatter alle - eller så godt som alle - brancher i samfundet. Formålet vil ofte snarere være politisk end rent fagligt. Indenfor den syndikalistiske og kommunistiske tradition er denne strejkeform det endelige træk ved omstyrtelsen af det kapitalistiske samfund. (Se også Massestrejkedebatten). I nyere tid er strejkerne i Frankrig i 1968 et af de bedste eksempler på generalstrejke. Noget tilsvarende er aldrig blevet praktiseret i Danmark, men arbejderbevægelsens trussel om generalstrejke under Påskekrisen i 1920 - hvor kongen havde gennemført statskup - var stærkt medvirkende til at løse krisen.

Bryggeriarbejderne blokerer Hans Knudsens Plads og Lyngbyvejen i København i sympati med buschaufførerne under HT-konflikten i 1984. Blokaden var én af de mange sympatikonflikter, den øvrige arbejderbevægelse mødte HT-chaufførernes strejke med.

Ikke alle de aktionsformer som i dag kaldes for strejke, hænger sammen med arbejdsmarkedet. Huslejestrejke er et eksempel på en aktionsform, som ikke er strejke i oprindelig historisk forstand.

Regulering

I alle de store europæiske lande blev strejken stemplet som ulovlig og straffet hårdt til langt op i det 19. århundrede. Samtidig var det ofte vanskeligt for arbejderne at gennemføre en strejke, fordi arbejdskøberen tog skuebrækkere ind til at udføre det konfliktramte arbejde. Strejkeretten blev først kæmpet igennem parallelt med retten til faglig organisering. Samtidig fik arbejderbevægelsen opbygget strejkekasser, der kunne sikre de strejkende et ordentligt udkomme under konflikten, trods det at de ikke fik nogen løn.

Arbejdsgivernes svar på denne udvikling var anvendelsen af lockout, der er et middel til hurtigere at tømme strejkekasserne og dermed udmarve arbejderne.

Historisk har der været en tendens til, at strejker internationalt er kommet i bølger. Det gælder perioden 1907-13, årene efter 1. verdenskrig, 1930'erne og igen slutningen af 1960'erne og frem til midten af 70'erne. Denne «synkronisering» af strejkebevægelserne internationalt hænger dels sammen med den inspiration, strejkerne giver på tværs af landegrænserne, dels at de arbejdsforhold arbejderne bydes på tværs af grænserne i stigende grad bliver ens - uanset om de hænger sammen med verdenskriser, verdenskrige eller tempoopskrining i produktionen.

Over de sidste 20 år af det 19. århundrede udviklede arbejderbevægelsen en formidabel evne til at få gennemført sine krav gennem strejker. Det fik arbejdskøberne til i stigende grad at organisere sig og anvende lockout-våbnet for at ramme arbejderne. Denne proces kulminerede i stor-lockouten i 1899, der resulterede i Septemberforliget mellem arbejdere og arbejdskøbere. Et af de vigtige punkter i forliget var en meget stram regulering af konfliktskridt fra begge parter. Konsekvensen er, at lockout og strejker normalt kun er lovlige ifbm. udløb af overenskomster, og fortolkningskonflikter omkring overenskomster må normalt *ikke* fører til arbejdsstandsninger. Samtidig kan der kun tages konfliktskridt, hvis der er tre fjerdedele opbakning i de kompetente forsamlinger. Endvidere skal modparten have et første konfliktsvarsel senest 14 dage før en konflikt, og et 2. varsel 7 dage før. Begge varsler kan iøvrigt udsættes af forligsmanden. Endelig gør forliget det ulovligt for organisationerne at støtte ulovlige konflikter.

Formålet med forliget var at bremse voldsomt op i konflikterne og samtidig at centralisere beslutningsprocesserne. De samvirkende Fagforbund (DsF, senere [LO](#)) var selv interesseret i denne centralisering, da der havde været stigende konflikter mellem landsorganisation og fagforbund om det korrekte i at gennemføre bestemte strejker. Nu blev det DsF, der kom til at kunne afgøre dette. (Se Arbejdskonflikter i Danmark)

Trods den stramme og centraliserede regulering af arbejdskonflikter har det ikke kunnet hindre et væld af «ulovlige» strejker gennem det 20. århundrede. I slutningen af 1960'erne og første halvdel af 70'erne blev der gennemført et væld af ulovlige strejker - de såkaldte vilde strejker - mod bl.a. den voldsomme opskrining af tempoet i industrien, men også for at sikre arbejdernes fortsatte kontrol over arbejdet (bl.a. BT konflikten i 1977 og Bryggeristrejken i 85). De ulovlige konflikter endte næsten altid med, at arbejderne blev trukket i Arbejdsretten, idømt bod og ofte blev fagforeninger eller forbund på tilsvarende måde idømt bod. Det skabte et sundt og stærkt had til Arbejdsretten, der blev betegnet som en klassesdomstol.

Borgerlige politikere, arbejdsgivere og efterhånden også socialdemokrater har siden 1980'erne karakteriseret strejken som et forældet våben til at skabe ændringer i forholdene på arbejdsmarkedet. Helt tilbage fra 1930'erne har både borgerlige og socialdemokratiske regeringer da også grebet ind i storkonflikter og mindre strejker, eller i perioder sat strejkeretten helt ud af kraft (Se Overenskomst). Begge dele er i klar strid med den Internationale Arbejdsorganisations (ILO) konvention, som også Danmark har ratificeret, og som giver arbejdsmarkedets parter ret til selv at nå frem til aftaler uden indgreb udefra. Den danske [stat](#) har derfor siden midten af 1980'erne fået en lang række irettesættelser fra ILO for knægtelse af organisationsfriheden. Irettesættelser som den dog har ignoreret.

En væsentlig årsag til borgerskabets og politikernes større frygt for strejker i dag er, at produktionen indenfor mange brancher er langt mere sårbar pga. en tættere tidsmæssig sammenhæng i arbejdsdelingen mellem virksomhederne. Det betyder, at virksomheder ikke blot mister produktion (og dermed profit) mens strejken står på, men også at de løber en stor risiko for at miste ordrer på længere sigt, når de ikke garanterer produktion til tiden (*Just-in-time*). Denne udvikling synes at indikere, at punktstrejker i fremtiden vil kunne blive særdeles effektive kampmidler indenfor en række brancher.

Albert Jensen (1958-), hovedredaktør og koordinator på leksikonprojektet

Redaktioner med ansvar for dette opslag: Arbejderhistorie

Sidst ajourført 1/5 2001

kilde: Leksikon for det 21. århundrede - <http://www.leksikon.org/art.php?n=2463>